

۲۰۲۵/۱۱/۰۴

پوهاند محمد بشير دوديال

قاموس کبير افغانستان یک گنجینه ی علمی و اکادمیک

قاموس (Dictionary)، لغتنامه (Glossary)، سالنامه های احصائیوی Statistical (yearbook)، دایره المعارفها (Encyclopedia) و کتب درسی پوهتونها ((Textbook در هر کشور کتب مرجع و ماخذ های معتبر و دارایی معنوی (intellectual property) شمرده میشوند. این آثار گرانبها در جوامع پیشرفته، متمدن و دارای فرهنگ عالی دستاورد بزرگ نخبگان علمی (Elitism) بوده، در خدمت جامعه و مراکز علمی قرار میداشته باشند. ارزشدهی فوق العاده به چنین آثار در نظامهای نخبه سالار (Scientific Elites) یکی از ممیزات چنین جوامع شمرده میشود. آثار دانشمندان، متخصصان و استادان از جمله ایجادیات خلاقانه و تولید فکری و تخلیقی اند که مایه افتخار تمام بشریت شمرده میشوند. این آثار بعد از مطالعات دوامدار، جمع اوری ارقام، انجام سروی ها، تتبعات و تجارب کافی در خدمت جامعه علمی قرار داده میشوند. اینک خوشبختانه ما هم در کشور خود به این آرمان بزرگ در حال نایل شدن هستیم که باید درین راه قدم های استوار برداشته شود.

افغانستان قبلاً نیز دارای آثار علمی و فرهنگ غنی بود، اما به اثر وارد شدن تکنالوژی جدید که وسایل و ذرایع الکترونیکی و دیجتلی ظرفیت بسیار وسیع را برای حفظ و نشر چنین ثروتهای معنوی آماده ساخته است، وارد یک مرحله ی جدیدی شده ایم. اینک دانشمندان و نخبگان ما موفق شدند تا یک قاموس آنلاين را در اختیار مراکز علمی و دانشمندان قرار دهد. امروز دانشمندان، محققان، محصلان و اهل علم و تحقیق میتوانند ضمن مطالعه و تحقیق اگر به یک اصطلاح نامانوس و جدیدی برمیخورند و ضرورت به معنای آن را میبینند، بدون آنکه اصل کار تحقیق، سلسله ی نوشته یا مطالعه را رها سازند، صرف با یک کلیک کردن در کمپیوتر خود میتوانند به بسیار به آسانی معنی مورد نظر را آسان و بدون ضیاع وقت دریافت کنند، بدون آنکه کتابی را ورق زده باشند و دوباره به اصل کار و مطالعه برگردند.

جای مسرت است که دانشمندان افغانستان دست به دست هم داده، با قبول ایثار و تحمل

رنج و مشقت پروژه ی قاموس کبیر افغانستان را آغاز و اینک کار تکمیل کردن آن دوام دارد. در اتمام این تلاش علمی؛ جنابان هریک: انجنیر قیس کبیر، خواهر پرافتخار و زحمتکش صالحه واهب، شادروان استاد گرامی هاشمیان، داکتر صاحب نعیم اسد، محمداجان مرزی و محترم داکتر وزیري تلاشهای صادقانه نمودند و سنگ بنای این پروژه بزرگ ملی را گذاشتند، دوستان گرامی هریک محترم مسعود فارانی، داکتر سید عبدالله کاظم و اکادمیسین سیستانی این تلاش را حمایه معنوی فرمودند. بعداً دوستان دیگر مانند؛ داکتر عبدالحنان روستایی، پوهندوی محمد آصف بهاند، عبدالله عادل، جناب ملکزی... نیز با این پروژه همکار شدند. درین زمره دوستان به راقم الحروف نیز افتخار سهمگیری بخشیدند. ما چشم به راه همکاری های اکادمیک دانشمندان در عرصه های مختلف میباشیم. پیشبرد چنین پروژه ها طالب کار و تلاش شبانروزی صدها دانشمند میباشند.

باید اکیداً روی ضرورت قاموس کبیر توجه کرد، زیرا یکتعداد همسایگان مغرض و دزدان فرهنگی تلاش نموده اند داشته های ما را از خود سازند. ایشان به پیشقدم شدن در قاموس و دایره المعارف نویسی خواستند تاریخ را مسخ، مفاخر را از خود و حتا به ما توهین نمایند، عمداً اسامی تاریخی مربوط به جامعه ما را نادرست سجل کرده اند و در پیکار فرهنگی با ما قرار گرفتند، حقایق را جعل کردند، چهره های نامدار این سرزمین را طور جعلی از خود ساختند و میخواستند زبان ما رازبون ساخته دُر دری را در زخف های درشت ناپدید سازند، ولی الله الحمد اکنون باید وارد میدان شد، اما چگونه؟ با دست خالی اقدام به اینکار نمیشود، این اقدام ضرورت به قربانی دارد.

به همین مقصد وانگیزه تعدادی از دوستان خبیر و مصمم، با وجود مخالفت و سنگ اندازی بعضی ها، برآن شدند تا بجای شکایت از تهاجم فرهنگی بیگانگان، باید در تدوین یک قاموس آنلین، طبق خواستهای عصر و زمان، اقدام جدی نمایند. به قول کنفوسیوس حکیم بزرگ که گفت بود: (به جای شکایت و دشنام بر تاریکی، شمع را روشن کن!). گرچه این وظیفه ای پرمسئولیت، کار آسان نبود، باآنهم یکعده منورین و وطندوست و دانشمندان متعهد با وقوف از مشکلات به این اقدام ملی و تاریخی مبادرت ورزیدند که اسمای شان در فوق تذکر یافت. اکنون این گنجینه بزرگ به شکل آنلین در دسترس تعدادی از محققان، نویسندگان، محصلان، شعرا و ادبا قرار دارد، که میتوان با لینک های ذیل به بخش های دری و انگلیسی آن دسترسی پیدا کرد:

<http://www.afghan-dic.com>

<http://www.afghan-academic.com>

در مورد قاموس کبیر افغانستان و سابقه قاموسها: یک قاموس چه به شکل هارد(کتابی) یا چه آنلین باشد، حاوی نام ها، مقولات، مشاهیر، اماکن، اصطلاحات و لغاتی است که

در ابعادی طبیعی و دانشی بشری تنظیم شده است. در افغانستان تالیف و تدوین قاموس ها پدیده ی تقریباً جدید است که عمر آن به هشتاد سال نمیرسد، ولی نخستین قاموسها در ادبیات تدوین گردیده اند، بعداً در سایر رشته ها عرض اندام نمودند. مانند قاموس شادروان افغانی نویسی که از جمله ی اولین ها شمرده میشود، بعداً اکادمی علوم افغانستان قاموس های غیرتشریحی و تشریحی را تحریر و چاپ نمود. اکنون قاموسهای اقتصادی شادروان پوهنوال غوثی، قاموس جیالوجیکی انجینر کلیوال، دکشنری بهیج، مجموعه اصطلاحات حقوقی و سیاسی ستانکزی (به زبانهای دری و پشتو)، و قاموس دیلوم انجینر عاطف را میتوان طور نمونه نام برد. اینجانب دکشنری تشریحی زراعتی را در $285 = 250 + 35$ صفحه و دکشنری اقتصادی را در $490 + 140 = 630$ صفحه توانستم تکمیل و به شکل کتابی چاپ و نشر نموده در خدمت هموطنان قرار دهم. همچنان لغتنامه های اداره و مدیریت رفیع کابلی و لغتنامه داکتر سمیع نور تحت عنوان (فرهنگ اصطلاحات اقتصاد و علم مدیریت)، قاموس ادبی سیداصغر هاشمی و یکتعداد دیگر را یادآوری نمود. تمام اینها بشکل کتابی اند. معنای این سخن آن است که دکشنری و لغتنامه از هم فرق دارند. همچنان قبل ازینکه قاموسها به زبانهای رسمی کشور تدوین و تالیف گردند، دانشمندان رشته های مختلف، خصوصاً طب، انجینری، زراعت، اقتصاد، حقوق، فارمسی و غیره به دکشنری های انگلیسی و بعضاً المانی و فرانسوی مراجعه میکردند. استفاده از دکشنری های خارجی کار مشکل بود، حتا بعضاً سوء تفاهمات و برداشتهای دور از مقصد بوقوع میپوست. اکنون این مشکل حل گردیده و قدمهای بعدی نیز برداشته میشود. امید است در سایر رشته ها نیز به این کار ضروری ادامه داد.

بدینوسیله باید از زحمات و تلاشهای مبتکرانه، خلاقانه، وطندوستانه و فداکارانه ی ذوات جلیل القدر که در فوق اسمای شان تذکر یافت یادآوری کرد و ارج نهاد. با آگاهی یافتن محققان، نویسندگان و محصلان ازین گنجینه؛ آنها آدرس آن را خواهند یافت و از غنای آن استفاده خواهند نمود. عنقریب مدت چهار سال از شروع کار این قاموس میگذرد، پیشنهاد میگردد مراکز علمی ما پنجمین سالگرد این دستاورد را دایر و این پروژه ملی را تقدیر و به همه مراکز علمی معرفی نمایند.